

RÜŞTÜ BOZKURT

"Rakam fetişizmi" üzerine düşünsek mi?

Rakamların nasıl üretildiğinin metodu açıklanılmadan, ayrıntı bilgisi ve özeni gösterilmeden kullanılması, toplumda yanlış "beklenti" yaratarak, yanlış yatırımlar yapılmasına neden olabilir. Bunun tersi de doğrudur. Eksik değerlendirmeler de "caydırıcı etki" yaparak, yeteri kadar yatırım yapılmasını önleyebilir. Daha da kötüsü, "...dış görünüşe tutsak edilmiş sağduyu" gerçekçi analizler yapmamızı engelleyebilir.

rustu.bozkurt@dunya.com

İnsanoğlunun zamana kıyma iradesi, günlük yaşamın sığlığında her şeyi kontrol etme duygusundan kaynaklanır. Kontrol etme duygusu zaman içinde alan genişletir; işler çeşitlenir, renklenir ve zenginleşir. Yapılan her işin kendi iç dünyamızda *"meşrulaştırması"* rasyonel sonuçlar üretebilmenin gerek şartı haline gelir. Meşrulaştırma, içgüdülerin sürüklediği yaşam tarzından farklı bir olgudur. Zihinde oluşturulan, gözlemlerle pekiştirilen, yeterliliğine inanılan enformasyon ve bilgi ile beslenen, iyi bir fikre dönüştürülen ve ondan güç alan, kültür-arka planının yargılarıyla kuşatılan, bir vizyonun temel bileşeni olan *"varlık nedeni"* haline gelen, meşrulaştırma yaratılmak istenen *"sonuca odaklanan"* zihni bir yoğunlaşmadır. Dolayısıyla fizik ve düş gücünün tükenmez kaynağıdır.

Yaptığımız işi *"meşrulaştırmayı"* beş düzlemde ele alabiliriz ve bu düzlemler meşrulaştırmanın "bağlamlarını" oluşturur. Bunlardan birincisi; düşünceyi, fikri, planı ve projeyi hayata taşımak için "meşrulaştırırken" öncelikli bağlamı ***"yarar üretmesi"***dir. Başlangıçta doğal ve içgüdüsel duygularla oluşabilse de, işimizi güçlü biçimde meşrulaştırmanın bir *"yarara"* dayanması, işin uzun soluklu yaşamasının gerek şartlarından biridir. Yarar üretmenin somutlaşması için, hedef sorunlara ortak çözüm üretmesi gerekir. Bu nedenle, meşrulaştırma yarar üretme bağlamında, bir felsefeye dayanmalıdır. Ne yapacağımızı netleştirmemizi sağlamalı ve son çözümlemede insan yaşamını kolaylaştırıcı bir ürünün ortaya çıkarılmasına yardımcı olmalıdır.

Ortaya koyduğumuz her ürün bir yarar üretebilir ama insanlar ona eriştiklerinde, daha iyisini arar. Bu arayış bizi işe içerik kazandırmanın ikinci düzlemine, ***"nitelik kazandırmaya"*** götürür. İşin nitelik kazanmasının da dört adımı vardır: Birinci adım, aynı işi dünyada en iyi yapanlar düzeyinde yapabilme anlamına gelen *"hünere erişme"*dir. İkincisi, hünere akıl katarak işimize *"yaratıcı boyut"* katma. Üçüncüsü, maliyetten görece bağımsız algılama olan *"ulaşabilme"* olanaklarını yaratma ve dördüncüsü de, uygun maliyette ve rekabet edebilir güçle *"erişebilmeyi"* sağlama...

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Bir başka bağlam **"tarih bilinci"** olarak tanımlanabilir. Bir iş yaparken, tarih bilincimizin derinliği, geçmişi ne kadar sorguladığımıza ve doğru anladığımıza bağlıdır. Tarih bilinci sadece geçmişin analizi de değildir. Çevreyi analiz ederek imkân ve kısıtlarını net olarak tanımlamamızı da gerektirir. Bir adım ilerisi de fırsat ve tehlikeleri analiz ederek bir öncelik sırasına göre hangi alternatif tepki stratejilerini geliştirdiğimizle de ilgilidir. Mutlaka bir erken uyarı mekanizması kurarak gelişmelerin sürekli izlenmesi, dün-bugün ve yarın bağlamında işlerliği olan mekanizmaların tasarlanmasıdır.

İşimize içerik kazandırmanın dördüncü düzlemi **"verimlilik"**tir. İnsan ve sermaye kaynaklarını üretim sürecinde etkin kullanma anlamına gelir. Yarattığımız *"ekonomik değerin"* bütün faktörler eşdeğerken, rakibin ekonomik değerinden büyük olmasını içerir. Verimlilik, kaynak bilinci, zaman bilinci ve eşitlikçi payla-

şım bütününde bir anlam ifade eder.

İşimizin içeriğini zenginleştirmenin beşinci düzlemi ve özü ***"sürdürülebilirlik"***tir. Üç temel bileşeni vardır: Birincisi, sağlıklı *"insan ilişkileri"* olmadan asla başarılamaz. İkincisi, sağlıklı *"müşteri ilişkileri"* olmadan alıp götürülemez. Üçüncüsü, sağlıklı *"nakit akışı"* yaratmadan, onu kurup geliştirme, gözetim, denetim ve disiplin altında tutmadan kurumun birikim yeteneğinin korunamayacağının ayırdında olmaktır.

Yararın ne olduğunun saptanması, niteliğin belirlenmesi, bilinç düzeyinin yaşama yansımalarının somutlaştırılması, verimlilik düzeylerinin hesaplanması ve karşılaştırılması, sürdürülebilirliğin güven altına alınıp alınmadığının gözlemlenmesi için rakamlara gereksinimiz olduğu çok açık. Bir ölçü olmadan karşılaştığımız olguları yorumlar, değerlendirmeler yaparsak, eksikli iş yapmış oluruz.

"...ÖLÇTÜKLERİMİZ VE YAPTIKLARIMIZ"

Eksikli iş yapmanın tuzaklarından biri *"rakam fetişizmi"*dir. Örneğin, **Ekonomik Forum**'un bir önceki sayısında **Joseph E. Stiglitz** *"GSYİH fetişizmi"*nden söz ederken, *"...istatistiksel çerçeveler, karmaşık toplumumuzda neler olup bittiğini kolayca yorumlanabilir birkaç sayı ile özetlemeyi hedefler"* diyerek, birkaç rakama indirgenmiş açıklamaların yetersiz kalabileceğini ileri sürüyordu. *"Performansa dayalı dünyamızda, ölçüm sorunları önemini artırdı ve ölçtüğümüz, yaptıklarımızı etkiliyor"* saptamasıyla, ölçme metotları konusunda herkesi yeni bir anlayışa ve tutum geliştirmeye çağırıyordu.

Rakamlar konusunu bütün yönleriyle ele almalı ve indirgemeci anlayışta rakamların hangi tuzakları yaratabileceğini enine boyuna tartışmalıyız.

Rakamlara dayalı açıklama yapma konusunda tanıklığına başvuracağımız bilim insanları arasında **Leslie Lipson** var. **California Üniversitesi**'nde 33 yıl çalışmış, aktivist bir siyasal bilgiler öğretim üyesi. *"Uygarlığın Ahlak Bunalımları"* adlı eserinde diyor ki:

"Rakamlar miktarları ifade eder, ancak nitelik hakkında hiçbir şey söylemez. İnsan görünen değerleri göz önüne alırken tedbirli olmalıdır. Bu konuda veri toplayan ve yayınlayan hükümetlerin çoğu, gerçekten ziyade, halkla ilişkilerle ilgilenir. Standartlar dünyanın farklı bölümlerinde büyük oranda çeşitlilik gösterir."

Tepkici yaklaşımla yola çıkanlar, *"...bir siyasal bilgiler öğretim üyesi, reel sektörün içinde değil, öyle bir değerlendirme yapabilir"* diye seslerini yükseltebilir. O zaman, eli taşın altında olan başka bir tanıktan yardım alabiliriz. **Jack Welch**'in söylediklerini alıcı bir ruhla dinleyebiliriz:

"Rakamlar vizyon değildir; rakamlar ürünlerdir. Hayatta kalabilmek için üç ölçüye gereksinim olsaydı eğer, bunlar çalışanın tatmin edilmesi, müşterinin tatmin edilmesi ve nakit akışı olabilirdi, biz her zaman bunu söyleriz. Sonunda kasanıza para girmişse, geri kalan her şey işleyecektir..."

Güvenilir bir ölçü olarak kullandığımız rakamların nasıl hesaplandığının metodu çok önemlidir. Rakamların gerçekten bir *"karşılaştırma yapmaya elverişli"* olup olmadıklarını, *"başlangıç noktasına hassas bağlılık ilkesine"* sadık kalarak büyük bir özenle irdelemek gerekir.

SAĞDUYUNUN DIŞ GÖRÜNÜŞE TUTSAKLIĞI

Rakamların nasıl üretildiğinin metodu açıklanılmadan, ayrıntı bilgisi ve özeni gösterilmeden kullanılması, toplumda yanlış *"beklenti"* yaratarak, yanlış yatırımlar yapılmasına neden olabilir. Bunun tersi de doğrudur; eksik değerlendirmeler de *"caydırıcı etki"* yaparak, yeteri kadar yatırım yapılmasını önleyebilir. Daha da kötüsü, *"...dış görünüşe tutsak edilmiş sağduyu"* gerçekçi analizler yapmamızı engelleyebilir. **Paulo Coelho**'nun altını çizdiği olumsuzluğu yaratabilir:

"Bu yeni merak 2007'de yetenek ve cesaretin çok defa cazibe, lüks ve moda arayışı için harcandığını gördüğüm Cannes Film Festivali'ne gittiğimde ortaya çıktı. O âlemi mükemmel biçimde tahlil edebilen çok sağduyulu insanlarla tartıştım, ancak bu sağduyu hiçbir çıkışa, hiçbir alternatife götürmüyordu. Dış görünüşlere tutsak edilmiş o sağduyudan, benim için ruhun ölümünün başladığı yer olan kinizmin doğduğunu gördüm. Bu kolektif çılgınlığın kalbine nüfuz etmeyi denemekten nasıl kaçınabilirdim? Bir yazar olarak ortaya çıkarılabilecek koca bir dünya olduğunu biliyordum. Bu yüzden kitaplarımı birleştiren bağdan kendimi uzaklaştırdığımı düşünmüyorum. Düşler için verilen savaşlarla her zaman ilgilenmişimdir ve 'Kazanan Yalnızdır'da bize ait olmayan bir düş için verilen mücadeleyi keşfedebilirdim. Bu anlamak zorunda olduğumu hissettiğim bir şeydi. Nasıl oluyor da belli düşler tamamen anonim olarak muazzam bir skalaya uzanabiliyor ve bu kadar çok insanı peşinden sürükleyebiliyor?"

Şimdi hepimiz, gerçekliği hakkında ayrıntı bilgisine sahip olmadığımız rakamları kullanırken, bir *"... kolektif çılgınlığa destek sağlama"* tuzağına yakalanıp yakalanmadığımızı sorgulamak zorundayız.

Güvenilir bir ölçü olarak kullandığımız rakamların nasıl hesaplandığının metodu çok önemlidir. Rakamların gerçekten bir "karşılaştırma yapmaya elverişli" olup olmadıklarını, "başlangıç noktasına hassas bağlılık ilkesine" sadık kalarak büyük bir özenle irdelemek gerekir.